

KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE EĞİTİME ETKİSİ**GLOBALIZATION PROCESS AND ITS EFFECTS ON EDUCATION****Esen ESER*****Özet**

İletişim ve bilgi teknolojileri ile internet ve sosyal medya ağlarının gelişmesi, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yaşamda büyük değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Küreselleşme süreci olarak tanımlanan bu gelişmeler ile birlikte insanların dünyanın başka yerlerindeki tecrübeler ve bilgiye kolayca ulaşması olanakları da gelişmiştir. Bu olanaklar aynı zamanda dünyanın küresel bir pazar ve rekabet alanına dönüşmesini de beraberinde getirmiş ve bu pazarda ve rekabet ortamında başarılı olmak sürekli ve kaliteli bir eğitim ile mümkün hale gelmiştir. Küreselleşme olgusu bir taraftan birçok şeyin bütünleşmesini geliştirirken aynı zamanda paradoksal bir şekilde beraberinde yerelleşmeyi veya yerel değerlere sarılmayı da gündeme getirmiştir. Bu çalışmanın amacı küreselleşme süreci ve internetin eğitim sistemi üzerindeki etkilerini incelemektir. Çalışmanın temel varsayımı, küreselleşmenin eğitim alanında önemli değişimlere neden olarak, geleneksel eğitim anlayışını tamamen yıktığına dayanmaktadır. Küreselleşen dünyada başarılı olabilmek için sürekli ve yenilenmeye açık yaratıcı etkin eğitime ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Bilgisayar, İnternet ve Eğitim sistemi.

Abstract:

Development of the communication and information tools, Internet networks and social media, has revealed major changes on social, political, economic and cultural life. With all these changes, called the globalization process, people can easily access to all developments and different experiences in different part of the world. All these facilities turned the world into a global market and competition area. To be able succeed in this competitive environment you need to have a continuous and high quality education. In a paradoxical way the globalization phenomenon has brought on the one hand the concentration of many things, but on the other hand decentralization and development of local values. This article aims to analyze the effects of globalization process and internet on education system. The basic assumption of this article is that the globalization process has caused majors changes on traditional education systems. To be able succeed in the global world you need to have a new continuous and effective and creative educational system.

Key Words: Globalisation, Computer, Internet and Educational system.

* Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Doktora Özel Öğrencisi.

Giriş

Küreselleşme olgusu günümüzde üzerinde en çok yazılan ve tartışılan konular arasında yer almaktadır. İnternet, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin hızla geliştiği, ucuzladığı ve gün geçtikçe daha yaygın olarak kullanıldığı günümüzde giderek küçülen ve McLuhan'ın deyişiyle “küresel bir köy” (McLuhan,1964:5) haline gelen dünyada, toplumların yaşanan gelişmelere ayak uydurabilmeleri için artık küresel alanda yaşanan rekabeti dikkate almaları bir zorunluluk olarak kendini dayatmaktadır. Küreselleşme süreciyle birlikte bir taraftan çok uluslu şirketler ve sermaye hareketleri ulus devletleri etkileyerek dönüşmeye zorlamış, buna paralel olarak büyük ülkelerin kültürel hegemonyası gelişerek kültürel ve toplumsal dönüşümleri zorlamıştır. Bu süreç aynı zamanda beraberinde küresel dönüşüme karşı bir direnci de geliştirmiş ve vatandaşların yerel kültür ve kimliklerini koruma refleksini de tetiklemiştir. Daha çok ekonomik boyutları tartışılan küreselleşmenin kültürel yönleri de bulunmaktadır. Bu durum eğitimin küreselleşme sürecindeki önemini açıkça göstermektedir. Ulusal ve uluslararası düzeyde, toplumların varlıklarını sürdürülebilmeleri ve söz sahibi olabilmeleri, küresel dünyanın gerekliliklerini kazandırabilecek etkili eğitim sistemleri sayesinde mümkündür.

Küreselleşmeyi insanlık için bir şans ve kurtuluş olarak görüp, ona tamamen tabi olunması gerektiğine inananların yanısıra, bu süreci olumsuz bir süreç olarak görüp ona karşı cephe alanlar da bulunmaktadır. Kimilerine göre küreselleşme, olumlu ve olumsuz yönleriyle iyi analiz edilir ve dikkatlice irdelenirse, önemli bir dönüşüm süreci olabilir. Kimilerine göre ise küreselleşme yerel ve ulusal değerleri ve zenginlikleri yok eden ABD ve İngiltere gibi büyük ülkelerin değer ve kültürlerini dünyanın diğer yerlerine yayan yerel ve ulusal olanları istila eden bir süreçtir. Küreselleşmeye karşı olalım veya savunalım bu süreç hayatımızın bir parçası olarak yaşamımızı etkilemektedir. Yani ister karşı olalım ister savunalım bu sürecin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde birey ve toplumları etkileyen ve yürümekte olan bir süreç olduğu inkar edilemez.

Teknoloji ve iletişim araçlarının sağladığı olanaklarla bireylerin uluslararası iletişiminin kolaylaşması ve yaygınlaşması ile birlikte ulusal egemenlik fikri ve ulusal sınırların etkisi sınırlanmaya başlamıştır. Bu süreçle birlikte bireyler ulus devletlerin sınırlarını aşan kimliklere daha fazla ilgi duymuş ve küresel bilgi ve etki gittikçe daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Artık evlerimizdeki ve işyerlerimizdeki uydu televizyonları, internet bağlantıları hatta cep telefonlarımızdaki mobil bağlantı ağları ile sürekli dünyanın değişik yerleri ile bağlantı halindeyiz. Dünyanın başka bir köşesinde yaşanan olaylar bizleri ve çocuklarımızı etkilemekte ve yönlendirmektedir. Peki, bu süreç çocuklarımızın eğitimi nasıl etkilemektedir? Olumsuz yönlerinden zarar görmeden küreselleşme sürecinden nasıl fayda sağlanabilir? Bu küresel dönüşüm nasıl bir fırsata dönüştürülebilir? Küreselleşme sürecinin eğitim sistemi üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlayan bu çalışma

konuyla ilgili mevcut Türkçe ve İngilizce literatürden faydalanarak yeni sorunları tesbit etmeyi ve çözüm önerileri getirmeyi amaçlayarak literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir. Küreselleşme sürecinin eğitim alanında önemli değişimler ortaya çıkardığı temel varsayımına dayanan bu çalışma, küreselleşmenin öğretmenin rolünü bilgi verenden bilgiyi öğrenme yolunu gösteren klavuzla dönüştürdüğünü ve geleneksel eğitim anlayışını tamamen yıktığını savunmaktadır.

Küreselleşme Süreci

Küre ve dünya anlamına gelen İngilizce “globe” kelimesinden türeyen “globalization” (küreselleşme) tüm küreye veya dünyaya ait, küresel veya dünyasal çapta anlamına gelmektedir. Üç boyutlu yuvarlak bir fiziksel şekli ifade eden “global” ise Laruss’a göre tamamıyla ele alınan anlamını ifade etmektedir. İngilizce sözlük “Oxford English Dictionary” “globalization”ın kelime olarak ilk kez 1930’da “Towards New Education” isimli çalışmada eğitimde insan deneyimi için bütünsel bir görüşü ifade etmek amacıyla kullanıldığını belirtmektedir (Oxford English Dictionary). Buna karşın küreselleşme sürecini 19. Yüzyılın başlarına kadar götürülenler ve bu süreci üç evreye ayıranlar da bulunmaktadır. Bu evreler şu şekilde sıralanabilir: 19. yüzyılın sonlarından 1914’lere kadar olan dönem, 1914’lerden 1945-50’lere kadar olan dönem ve 1945-50 sonrası dönem. 19. yüzyılın sonlarından 1914’lere kadar geçen dönemde, küreselleşmenin, özellikle iktisadi anlamda, oldukça ileri bir seviyeye olduğu görülmektedir. Bu dönemde, uluslararası ticaretin önündeki engel ve tarifeler gerilemiş, küresel piyasaların entegrasyonu derinleşmiş, ulaşım maliyetleri ve uluslararası alanda kişilerin serbest dolaşımı önündeki kısıtlamalar en düşük seviyelere inmiştir. Küreselleşme lehinde gelişen bu hava, 1914’lerden 1945-50’lere kadar süren evre içerisinde ise tersine dönmüştür. I. Dünya Savaşı ile başlayan, Büyük Bunalım ile devam eden ve II. Dünya Savaşı’nın bitmesi ile sona eren bu dönem, küreselleşme dinamiklerinin ve global entegrasyon akımlarının ciddi bir biçimde sekteye uğradığı bir dönemdir. Siyasi anlamda aşırı-milliyetçilik, iktisadi anlamda korumacılık ve kendi kendine yeterlilik türündeki eğilimler bu dönemin tipik özellikleridir. 1945-50 sonrası dönemde ve özellikle 1980 sonrasında ise küreselleşme büyük bir ivme kazanarak benzeri görülmemiş bir seviyeye ulaşmıştır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Ekonomik anlamda, uluslararası ticaret hacmi ve uluslararası sermaye akımlarının hızı daha önceden eşi görülmemiş seviyelere erişmiş, küresel üretim süreçleri büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Öte yandan, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında böyle büyük bir savaşın bir kez daha yaşanmasını önlemek amacıyla siyasi küreselleşme ivme kazanmıştır. Ayrıca, teknolojik anlamda, bu dönemde, yerkürenin hemen her kesimini etkisi altına alan bir iletişim devrimi yaşanmıştır. Son olarak ve bilhassa 1980 sonrasında, küreselleşmenin çevresel, demografik ve kültürel boyutları da dünya gündeminin ilk sıralarında yer almaya başlamıştır (Bayar, 2008. 26-27).

Tanımı konusunda hala bir fikir birliğinin bulunmaması küreselleşme kavramının “farklı anlamlarda, farklı amaçlar için kullanılması” sonucunu doğurmaktadır. Küreselleşme, modernleşme ve post modernleşme ile ilişkili olup dünyanın bir bütün şeklinde somut yapılaşmasını ifade eder. Dolayısıyla, küreselleşmenin batı-dışı dünyada yarattığı etkileri de her şeyden önce, modern post-modern gerilimini; 1) bireysel kimliklerin patlaması ve siyasallaşması, 2) merkezi kurum ve yapıların etkisinin azalarak, yerel kurum ve yapıların etkisinin artması ve 3) bireyin davranış kalıbını küresel bir perspektif ve küresel duruma göre ayarlamasına yönelik zorunluluğun ortaya çıkması biçiminde üç noktada toplamak mümkündür (Keyman ve Sarıbay, 2000). Ancak küreselleşme ile ilgili birçok tanımda genel olarak; sermaye, mal ve hizmetlerle ilgili hareketliliğinin artması, sınırların ortadan kalkması ve gezegensel boyutta buluşmalara vurgu yapılmaktadır (Aktaş, 2013: 185-200). Tomlinson’un *karmaşık bağlantılılık* (complex connectivity) (2004:11) olarak tanımladığı küreselleşme, bazı yazarlarca liberalleşme anlamında da kullanılmaktadır. Örneğin Carroue, küreselleşmeyi; yerine göre liberalizm, para (dolar), kapitalizm, bir araç (internet), demokrasi ve tek bir dil (İngilizce) olarak formüle etmektedir (Carroue vd., 2005: 18). Bu süreci modernizmin bir sonucu olarak gören Giddins’e göre ise küreselleşme; yerel oluşumların binlerce kilometre ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır (2004: 69). Robertson ise farklılıkların biraradalıklarına rağmen küreselleşmenin hem modern hem de postmodern yönlerinin olduğunu (1999: 169) belirtmektedir.

İletişim teknolojilerindeki gelişmeler, sınır ötesi sermaye hareketleri gibi etkenlerden beslenen küreselleşme süreci ekonomide olduğu gibi sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda da önemli değişimlere yol açmıştır. Bu yüzden küreselleşmeyi günümüzün ideolojisi olarak tanımlayanlar da bulunmaktadır. Örneğin Berzezinski küreselleşmenin “zamanımızdaki değişikliği anlamının anahtar kavramı olarak popülerleşerek Amerikan çıkarlarıyla eşdeğer, ideolojiler ötesi çağda moda bir ideoloji haline geldiğini” yazmaktadır. O’na göre küreselleşme “tarihsel olarak doğru zamandı, ortak çıkarları paylaşan seçkinlerin anahtar gücüne hitap ediyordu ve daha iyi bir gelecek vaat ediyordu” (Berzezinski, 2005: 178, Aktaş, 2013: 185-200). Küreselleşme kavram ve kapsam olarak o kadar geniş ki gerçekten de günümüzde ideoloji olmanın bütün özelliklerini hatta daha fazlasını barındırmaktadır. Hatta birden fazla, birbirleriyle karşıt gibi görünen ideolojilerin bile bu kavram içinde kendini ifade edebileceği “Bilgi Çağı”nın ruhuna uygun bir yapı arz etmektedir. Öyle ki küreselleşme hem küresel olana hem de yerel olana hatta bunun da ötesinde her türlü farklılığın kendini ifade etmesine imkan sunabilen esnek bir yapı arz etmektedir. Dolayısıyla birçok farklı görüş kendini bu küreselleşme içerisinde ifade edebilmekte ve onu kendisine uygun bir şekilde yorumlayabilmektedir. Küreselleşmenin farklılıkları kabulüne dayanan yapısı onu uzun süre yaşatabilecek bir özelliği gibi gözükmektedir (Uysal, Yıldız, 2007: 176).

Küreselleşme bu kültürel farklılıkların korunması ilkesini demokratik hak ve özgürlükler alanının ayrılmaz bir parçası olarak gören anlayışı da yaygınlaştırmaktadır. Dolayısıyla uluslararası sistemde aktörlerin sayısının artması ile birlikte devlet ve toplum çok hızlı dönüşümler yaşamaktadır. Ulus devlete ortak çıkan yeni aktörler devlete baskı oluşturmakta ve bir takım sınırlamalar getirmektedir. Dönüşemeyen devletler ve organizasyonlar tarihe karışırken, geleneksel yapılarını dönüştüren, yenedünya ile uyumlu hale getiren yapılar daha da güçleniyor. Küreselleşmeyle yeni sosyal hareketlerin ortaya çıktığı, çıkara dönük geleneksel çıkar gruplarının farklı kültür ve yaşam kalitesi ile kimlik politikalarına yönelik talepler ifadelendirdiği vurgulanmaktadır. Bunların kökenleri, yapısı ve yaklaşımları ile talepleri ve eylem tarzlarının farklı olduğu, değişen ortamla parti hükümeti ile geleneksel temsil mekanizmasını aşındırdıkları, motivasyonlarının kişisel çıkarın ötesine geçtiği, küresel sorunlar ve yaşam kalitesiyle, kültürel ve kimlik sorunlarıyla ilgilendikleri, siyasal kararları etkileme biçimlerinin de geleneksel temsil mekanizması dışında doğrudan eylem şeklinde olduğu gibi hususlar belirlemektedir (Yılmaz, 2003: 320-321). Bu değişim ve dönüşüm kendini ifade edemeyen düşünce ve fikir akımlarına da kendilerini ifade etme ve düşüncelerini yayma imkânı sağlamaktadır. Özellikle değişimin dinamiklerini harekete geçiren internet; küresel, bölgesel ve yerel alanda önemli dönüşümlerin yaşanmasına olanak sağlamaktadır. Farklı kültürlerin ve farklı yaşam biçimlerinin temsil taleplerinin hızlanmasıyla çok kültürlü paradigmalara başvurulur hale gelmiştir. “Bill Gates’in dediği gibi enformasyon anayolunun hayranlık uyandıran bir özelliği, sanal eşitliğin reel dünya eşitliğine göre çok daha kolay yaratılabilmesidir. Hepimiz sanal dünyada eşit yaratıldık” (Hardt ve Negri 2002: 315).

Küreselleşme ve Eğitim Sistemi

Bilişim ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler ile birlikte eğitim, bilim ve kültür de bir yandan metalaşırken aynı zamanda uluslar arası etkilere açık hale gelmiştir. Bilgi toplumu, bilgi ekonomisi, bilgi teknolojileri, eğitim reformu, yönetim, performans kriterleri, yaşam boyu öğrenme, öğrenme toplumu, e-öğrenme gibi” kavramların eğitim süreçlerine girdiği veya bu süreçleri gittikçe daha fazla etkilediği günümüzde çok hızlı değişim ve dönüşümler yaşanmaktadır (Sayılan, 2007: 60). Ancak burada küreselleşmenin eğitime etkisi ve bu değişim süreçlerini açıklamadan önce eğitim kavramına bir göz atmakta yarar var.

Eğitim de küreselleşme gibi tanımı zor kavramlardan biridir. Küreselleşme gibi çok yönlü ve farklı alan ve evrelerdeki aktiviteleri kapsayan eğitim, en genel tanımıyla insan davranışlarında, belirlenmiş amaçlara göre belirli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkiler ve faaliyetler dizisi olarak tanımlanabilir. Eğitim dediğimizde ilk akla gelen okul eğitimi, sözü edilen sürecin sadece bir kısmını oluşturmaktadır. Birçok dilde eğitim kavramı aynı zamanda öğrenimi de kapsıyormuş gibi gözükmektedir. Nitekim latince köken-

li olan batı dillerindeki education sosyal olmayan birini sosyal olması için yönlendirmek anlamını içermektedir. Education bazı dillerde eğitimin yanısıra öğretimi de içermektedir. Ancak eğitim ve öğretim ailedeki eğitim süreci ile başlayarak okul öncesi, ilk, orta, lise ve üniversite öğrenimi ile devam etmekte ancak aynı zamanda mesleki formasyonu da kapsayabilmektedir. Diğer yandan sosyoloji, psikoloji, çevre veya spor dalları gibi birçok alan kendine özgü öğrenim süreçleri ve biçimleri içerirler. Dolayısıyla eğitim; bilme, var olmayı ve topluma entegre olma süreçlerinin öğrenildiği sosyal ve entelektüel bir süreç olarak ele alınabilir.

Eğitim, bir bütün olarak düşünüldüğünde insanın yetiştirilmesi sürecidir. Bireyin fiziksel veya içsel etkinlikler sonucu güç oluşturabilmesi ya da davranış değişikliği gösterebilmesi için planlı, örgün ve yaygın eğitim alması gerekir. İnsan hakları belgelerinde eğitim, insan kişiliğinin tüm yönleriyle tam geliştiren, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı pekiştiren bir etkinlik olarak tanımlanmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin 26'ncı Maddesi eğitim hakkından söz eder. Buna göre: (UNICEF, <http://www.unicef.org>)

“1) Her şahsın öğrenim hakkı vardır. Öğrenim hiç olmazsa ilk ve temel safhalarında parasızdır. İlköğretim mecburidir. Teknik ve mesleki öğretimden herkes istifade edebilmelidir. Yüksek öğretim, liyakatlerine göre herkese tam eşitlikle açık olmalıdır.

2) Öğretim insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan haklarıyla ana hürriyetlerine saygının kuvvetlenmesini hedef almalıdır. Öğretim bütün milletler, ırk ve din grupları arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu teşvik etmeli ve Birleşmiş Milletler'in barışın idamesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

3) Ana baba, çocuklarına verilecek eğitim türünü seçmek hakkını öncelikle haizdirler.

İnsan kişiliğini geliştiren, bir başka ifadeyle insanı özgürleştiren eğitimin bazı temel işlevleri vardır. Eğitim ile kişiler var olan tüm yeteneklerini geliştirme imkanı bulur. Topluma ve çevreye uyum sağlamasını kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazanır. Yine eğitim aracılığıyla bireylerin öğrenme yollarını öğrenerek bilimsel bilgiyi ve teknolojiyi tanımları, yaşamsal beceri ve davranışları kazanmaları ve bütün bunların sonucu olarak demokrat, insan hak ve özgürlüklerine saygılı olarak yetişmeleri mümkün olabilir. Ulusal-uluslararası belgelerde de belirtildiği gibi herkes eğitim görme hakkına sahiptir. Cinsiyeti, etnik ve dinsel kimliği ne olursa olsun herkes; insan olduğu için kendini geliştirme, kendini oluşturma hakkına sahiptir. Eğitimde var olan eşitsizliklerin, sınırlamaların ve yoksunlukların ortadan kaldırılması, özgürlükçü eğitim anlayışına dayalı bir eğitim hakkının yaşama geçirilmesi için yeterli değildir. Eğitimin temel bir insan hakkı olması, bu hakkı kullanırken hak sahiplerinin taleplerini, (örneğin anadilde eğitim hakkı talebini) özgürce, demokratik yollarla dile getirebilmesine imkan verilmesini olanaklı kılar (Dinçer, 2007: 321-322).

Eğitim ve öğretim küreselleşme süreci ile birlikte hızlı bir değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Televizyon, bilgisayar ve enformasyon teknolojisinin gelişmesi ve ucuzlaması ile birlikte bu araçların evlere girmesi aile ve toplumun eğitim ve öğrenim süreçlerini önemli oranda etkilemiştir. Bebeklikten (bazen daha doğmadan) itibaren televizyonlarla tanışan çocuklar geçmişe göre çok daha fazla dış etkilere açık hale gelmektedirler. Bu teknolojilerin aynı zamanda okullarda da kullanılması teknolojinin eğitimdeki etkisini daha da arttırmaktadır. Bilgisayar, video ve internet gibi teknolojilerin eğitim ve öğretimde kullanılması ile birlikte klasik eğitim ve öğretim sistemi de önemli oranda değişti. Eğitim ve öğretim bir yandan kullandığı malzemeler ve özel okullar ile gittikçe büyük bir pazar haline gelirken, diğer yandan iş ve hizmet alanları da daha acımasız bir rekabetin yaşandığı daha fazla aktörün yer aldığı başka daha nitelikli elemanların ancak iş bulabildiği bir pazar haline gelmiştir. Ulus devletlerin sınırlarının aşılması ve uluslararası ticaretin artması bununla birlikte dil öğreniminin artmasını da beraberinde getirmiş ve bu durum bu piyasada var olabilmek için sürekli ve daha etkili bir eğitimi zorunluluk haline getirmiştir. Yine web tabanlı öğrenim, internet ve e-öğrenim hem ulusal eğitim ve öğretim sisteminin yeniden düzenlenmesini, hem de öğretmen ve öğrencinin rolünü ve öğrenme biçimlerini radikal bir şekilde etkilemiştir. Bu süreçte artık öğretmenin rolü gittikçe öğretilenden ziyade öğrenmeyi öğreten bir klavuza dönüşmeye başlamıştır.

Ayrıca tüm dünyada yaygınlık kazanan neo-liberal politikaların en çok etkilendiği alanlar sağlık ve sosyal güvenlik ile birlikte eğitim sistemleri olmuştur. Kapitalizmin içine girdiği krizden çıkabilmesi için önerilen kamusal nitelikli hakların “piyasa”ya açılması geçtiğimiz yirmi yılın ana hedefi olarak belirlenmiştir. Türkiye’de de bu ana hedef doğrultusunda, eğitim ve sağlık alanına yönelik özel yatırımlar artmış ve bu alanlar için kar beklentisi artmıştır. Öyleki, kamu bütçesi çerçevesinde yapılan düzenlemelerle, eğitime yönelik kamusal kaynaklarda sürekli olarak kesintiye gidilmiş, bu şekilde özel sermayenin önü açılmıştır. Özellikle 1990 sonrası ekonomik krizlerin sıklaşması ekonomide olduğu gibi eğitim hizmetlerinde de büyük yapısal sorunlara neden olmuş, çözüm olarak eğitimin özelleştirilmesi, merkezdeki “yük”ün yerel yönetimlere devri gibi çözümleri gündeme getirmiştir. Tüm yurttaşların eğitim hakkından eşit derecede yararlanmasına yönelik düzenlemeler yapmak yerine eğitim, sadece ekonomik gücü olanların yararlanabileceği bir olanak haline getirilmiştir (Dinçer, 2007: 323-324).

Küresel düzeyde uygulamaya konulan neoliberal ekonomik politikaların bir sermaye birikimi alanı olarak gördüğü eğitim sektörünü dışarıda bırakması düşünülemezdi. Eğitim sektörü sahip olduğu ticari kapasite ve yüksek düzeyde kar hacmi ile özel sektörün ilgi duyduğu öncelikli alanlar içinde ve buna bağlı olarak liberal ekonominin özelleştirme uygulamalarının listesinin başında gelmektedir. Eğitim sektörünün bu nitelikte keşfedilişi esas olarak doksanlı yılların ortalarından itibaren Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tarafından yürütülen hizmetler sektörüne ilişkin ticaret anlaşmasına dayanmaktadır. Hizmetler

Ticareti Genel Anlaşması (General Agreement on Trade in Services [GATS] DTÖ'nün önemli ayaklarından birini oluşturmaktadır. DTÖ'nün GATS ile esas olarak amaçladığı gelişmiş ülkelerde ekonominin üçte ikisini oluşturan hizmetler sektörünün dünya genelinde liberalleştirilmesi ve bu alanda serbest ticaretin küresel düzeyde işleyişinin biçimlendirilmesidir. Bilindiği gibi gelişmiş ülkelerde genel ekonomi içinde hem en büyük payı oluşturan, hem de istihdamın ağırlıklı olarak yer aldığı sektör hizmetler sektörüdür. Hizmetler sektörü sigortacılık, bankacılık, medya ve sağlık gibi eğitimi de kapsamaktadır (Yıldız, 2008: 21).

Teknoloji ve Eğitim

Unutulmamalı ki, teknolojinin kendisi tek başına ne demokratik ve eşitlikçi bir toplumu kurmaya ne de eğitimde eşitliği sağlamaya ve eğitimi geliştirmeye yeterlidir. Yeni iletişim teknolojilerinin büyük bir eğitimsel potansiyel taşıdığı kuşku götürmez. Ancak bu iletişim teknolojilerinin yalnızca varoluşları gereği eğitimdeki tüm olumsuzlukları kaldıracağı yönündeki beklenti gerçekçi değildir. Bu anlamda sorun eğitimde teknoloji kullanımının iyi ya da kötü olması ile ilgili değil, teknolojinin nasıl kullanılacağı (Kelner 2002) ile ilgilidir. Yani sorunun özü teknolojinin demokratik ve özgür bir toplum inşa etmek için geliştirilen eğitimsel olanaklar için mi, yoksa küresel eşitsizlikleri arttıran bir eğitim için mi kullanılacağı ile ilgilidir (Uysal, Yıldız, 2007: 176).

Bu arada bu eşitliğin sağlanabilmesi için bilgisayar ve internete sahip olmak, sonra interneti kullanma ve onun bilgisine hâkim olmak gerekmektedir. Bütün bunların olabilmesi için de zenginliğin dünyanın en ücra köşelerine kadar ulaştırılması gerekmektedir. İletişim teknolojisini satan firmalar yeni ürünlerini satabilecekleri pazarları bizzat kendileri yaratmaktadır. Nasıl günümüzde bazı yiyecek ve içecekler dünyanın en ücra köşesine kadar ulaşabiliyorsa internet ve ulaşım teknolojisinin de Afrika ve Asya'nın en ücra köşelerine kadar ulaşarak kendisine müşteri bulması gerekmektedir. Bu da 21. yüzyılda dünyanın hem üretim hem de tüketim bakımından değişmesi gerektiğine işaret etmektedir. Yani günümüzde hala ekonominin büyük bir kesimini elinde bulunduran silah ve savaş ekonomisinin iletişim teknolojisi ve dijital teknolojiye önemli oranda yer açması gerekeceğini göstermektedir.

Dünyada ve ülkemizde teknoloji devrimi ve bilgi toplumuna geçişte eğitim büyük önem taşımaktadır. Bilgi toplumunda en değerli varlık insan gücüdür. Tarım ve sanayi toplumlarında insanın bedensel gücü ön planda iken bugün artık insan gücü denildiğinde beyin gücü akla gelmektedir. Eğitimin etkililiği büyük oranda etkili okullara ve bu okulların etkili bir şekilde yönetimine bağlıdır. Bilginin üretilmesi ve geliştirilmesi, sınıflandırılması ve saklanması, aktarılması ve paylaşılması, kullanılması ve değerlendirilmesi bilgi yönetiminin bileşenleridir (Kesen, 2013: 80). Bütün bunları sağlayan ve kuşaktan kuşağa aktaran en önemli etken ise eğitimin sürekliliğidir. Küreselleşen dünyada eğitim,

sürekli öğrenmeyi, bilgiyi bilmeyi, bilgili olmayı, bilgiyi üretmeyi, bilgi ile yaşamayı sağlayan bir süreçtir. Küreselleşme sürecindeki eğitim yöneticisi ise, birey-toplum-çevre uyumunu gözeten, güven ilkesini benimseyen biri olarak görülmelidir (Doğan, 2002: 95).

Günümüzde insan hakları belgelerinde “zorunlu eğitim” kavramı yerine “eğitim hakkı”, “temel eğitim hakkı” gibi eğitimi bir zorunluluk olarak değil tamamen bir insan hakkı olarak kullanan kavramlar kullanılmaktadır. Bunun anlamı ise baskıcı devletle özdeşleşen “zorunlu eğitim”in yerini çağdaş demokratik devlet anlayışıyla örtüşen “eğitim hakkı”nın almasıdır. Bu hak kullanılırken en çok karşılaşılan kavram ise “eşitlik” kavramıdır. Eğitimde fırsat eşitliği, herkesin eğitim olanaklarından eşit bir şekilde yararlanmasının zorunlu olduğu sık kullanılan bir söylemdir. Bir değer yargısını ifade eden eşitlik kavramı sadece basit bir matematiksel eşitliği anlatmamaktadır (Dinçer, 2007: 322).

“Günümüzde yaşanan hızlı teknolojik değişim, insanların çalışma tarzlarından, birbirleriyle iletişiminde, birbirleriyle iletişimine ve boş zamanlarını değerlendirmelerine kadar her şeyi değiştirmektedir. Teknolojik değişimin merkezinde, yaşadığımız toplumun artık bilgi toplumu olduğunun işareti olan bilgisayar, bilgi ve multimedya teknolojileri bulunmaktadır. (Kelner, 2002) Dolayısıyla bu teknolojilere sahip olma ve bunları etkin kullanabilme becerisi geçmiş dönemlerden daha fazla önem kazanmıştır. Teknolojilerin, toplumların yaşamlarını giderek daha fazla etkilemesi sonucu eğitime olan talep artmış ve eğitim daha önce hiçbir çağda olmadığı ölçüde önem kazanmıştır. Eğitimin ve teknolojinin öneminin artmasıyla birlikte bu bilgi ve teknolojiye ulaşanlar ve ulaşamayanlar arasında “dijital” bir bölünme ortaya çıkmıştır. Bir yandan eğitim sistemlerinde gün geçtikçe daha çok öne çıkan teknoloji kullanımı diğer yandan bu süreçte hergün biraz daha hayatımıza giren teknolojik aletlerin kullanımı ile ilgili eğitim gittikçe teknolojiyi daha önemli hale getirmektedir. Erdoğan’a (2005) bu süreçte teknolojik araçların ve ürünlerin resmi eğitim kurumlarına taşınması ile teknolojinin eğitim sistemi üzerindeki baskısı yoğunlaşmıştır. Bu taşıma ve yoğunlaştırma, hem insanların gereksinimleri ile hem de yeni teknolojilerin yarattığı yeni olanaklar üzerinde kurulan bir bilinç yönetimi ile meşrulaştırılmıştır (Uysal, Yıldız, 2007: 172).

Küreselleşme, enformasyon ve iletişim teknolojisi bir yandan eğitim sisteminde yarattığı eşitsizlikler ve ağır rekabet koşullarının yanı sıra diğer yandan tuhaf değişimleri de beraberinde getirmektedir. Artık değişik tarihi ve kültürel tecrübelerden gelen dünyanın değişik yerlerindeki insanların birtakım ortak bilgileri veya tecrübeleri aynı şekilde kullanmaya ve tüketmeye veya deneyimlemeye başlamasıyla orijinalliğin gittikçe azaldığı eklektik bir eğitim ve öğretim ile bunların benzer ürünleri ortaya çıkmaktadır. Teknolojik gelişmelerle birlikte kitapların ve klasik öğrenim biçimlerinin ortadan kalkabileceğini salık veren McLuhan’ın melezleme olarak tanıladığı bu “bir sistemin ötekine eklenmesi ve kısmen bütünlüşmesi” aynı zamanda yeni bir insan tipi ortaya çıkaracaktır. Melezleme

ürünü “çocuk”un, hem anne hem de baba sistemlerle aynı olmadığı bilinmelidir; buna bir örnek, bir kamyon gövdesinin bir demiryolu vagonuna konduğu demiryolu “sırtta taşımacılığı”dır. Tren vagonu üstündeki kamyon, bir melezlemedir. Tren vagonuyla da, kamyonla da aynı özelliklere sahip değildir; dolayısıyla da yeni bir varlıktır. Böyle olduğu için de yeni enerji biçimlerini serbest bırakır. Bütün yeniliklerin anahtarı, paralelliğin basiretli bir biçimde kullanılmasıdır (McLuhan ve Powers, 2001:2005).

İnternet ve Küresel Sanal Öğrenim

Elbette Mc Luhan’ın öngördüğü yeni teknolojilerin gelişimiyle kitap ve yazılı kültüre dayalı okullar yok olmadı. Eğitim kuramlarının kapısına kilit vurulup eğitimi tümüyle sanal boyuta taşımak gerçekleşmedi. Ancak öğretmenin rolünden müfredatın içeriğine kadar okulun tüm geleneksel işleyişi sorgulanır hale geldi. İnternet ve web tabanlı eğitim gibi kavramlarla birlikte alınan e-öğrenmenin, eğitimdeki standart müfredatların çok ötesine geçebilmesinin yanında maliyet avantajı, yüksek kalitede öğrenme olanağına yol açtığına dönük görüşler yaygınlık kazandı. E-öğrenmenin aynı zamanda öğrenci ile öğretmenin birbirinden ayrı fiziksel ortamlarda olmalarına karşın eşzamanlı ya da ayrı zamanlı bir biçimde iletişim kurabilmelerine olanak sağlayabileceği için geleneksel okul işleyişinin değişimine yönelik vurgular arttı. Tüm bunlara eğitimde toplam kalite, verimlilik, etkili okul gibi “revaçta” olan kavramlar eşlik etti. Eğitime ilişkin bu değişimler genel olarak şu şekilde değerlendirilebilir:

a-Bireyselleştirme girişimi ve öğrenmenin rolü: Günümüzde yeni iletişim teknolojileri ile öğrenmenin artık bireyselleştiği ve eğitimin bireyselleştirilmesi gerektiği vurgusu egemen olmaya başlamıştır. Bu dönüşümler öğretmenin geleneksel rolünü ve öğretmen-öğrenci ilişkisini de gündeme taşımıştır. (burada eti senin kemiği benim vs ekle) Bir yandan öğretmen “kolaylaştırıcı”ya dönüşmüş diğer yandan öğrenci ile müşteri birbirlerine ikame edilmeye çalışılmış yani piyasacı bir söylemin üzerine sahte bir özgürlük söylemi sos olarak konmuştur.

b-Bilgiyle birlikte bilgiye ulaşım önem kazandı: Bilgi üretiminde ve bilginin dağılımındaki hızlı artış, bilgiye erişim mekanizmalarını ve bu mekanizmaları etkin kullanabilme becerisini öne çıkardı. Bu mekanizmaların en önemlileri bilgisayar/internet kullanımını ve İngilizce olmuştur. Bu iki alandaki beceri düzeyi bireylerin bilgiye erişim düzeylerini belirler hale gelmiştir. Bu durum okulların bilginin kendisini değil bilgiye erişim yollarını gösteren mekanlara dönüşmesine, yani “öğrenmeyi öğrenme” teknik merkezlerine çevirmeye dönük söylemleri yaygınlaştırmıştır.

c-Yetişkin eğitiminin yeniden tanımlanması: Küreselleşme süreçleriyle birlikte eğitimin toplumsal amacı ve işlevine yönelik anlayışta köklü bir değişim meydana gelmiştir. Tüm toplumun piyasaya indirildiği bu kültürel toplumda eğitimi piyasanın talep ve ihtiyaçlarına uyarlayan politikalar ağırlık kazanmıştır. Böylece eğitim ekonomik faaliyet-

lerin bir verimlilik ögesine indirgenmiştir (Sayılan, 2001). Bu sürece koşul olarak yetişkin eğitiminin kitle ile seçkinler arasındaki ayrılığın, kopukluğun giderilmesi, dezavantajlı gruplara ulaşma, demokrasinin geliştirilmesi için demokrasi eğitimi verilmesi gibi ana görevleri (Geray, 2002) budanmaya çalışılarak, yetişkin eğitimi mesleki ve teknik programlara indirgenmekte; giderek yetişkin eğitimi, kamusal yükümlülüğü terk etmeye zorlanmaktadır (Uysal, Yıldız, 2007: 175). Giderek küçülen dünyada, toplumların varlıklarını devam ettirebilmeleri, uluslararası arenada daha rekabetçi olmayı ve toplumu oluşturan bireylerin küresel değerleri ve oluşumları göze alarak hareket etmelerini gerekli kılmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde, toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri ve söz sahibi olabilmeleri, küresel dünyanın gerekliliklerini kazandırabilecek etkili eğitim sistemleri sayesinde olacaktır. Küreselleşme, ekonomik olduğu kadar, siyasal, kültürel ve insani bir olgudur. Küreselleşmenin kültürel ve siyasal bir süreç olması, eğitimin küreselleşme sürecindeki önemini açıkça göstermektedir (Çalık ve Sezgin, 2005: 56). Küreselleşen dünyanın gereklerini karşılayabilmede başarılı olabilmek için eğitim açısından göz önünde tutulması gereken bazı önemli unsurlar vardır (Garner, 2002):

1) Eğitim yaşam boyu süren bir etkinlik olmalıdır. Hızlı gelişen teknoloji ve artan bilgi birikimi karşısında, eğitimin yaşam boyu devamı sağlanmalıdır. Bununla birlikte, eğitim süreci içerisinde sadece belirli bilgiler aktarılmamalı, bireyin öğrenme kapasitesi de güçlendirilip geliştirilmelidir.

2) Eğitim, her zaman, her yerde ve yaşamın her alanında olmalıdır. Evde ve işyerinde eğitim imkanları sağlanmalı, sınıflarda olduğu kadar internet ve televizyonda da eğitim etkili şekilde verilmelidir. Bireylerin sürekli öğrenme kapasitelerini geliştirmek için eğitim kurumları ile işletme sektörleri ve toplumun diğer kurumları işbirliği içinde çalışmalıdır.

3) Eğitim, eleştirel düşünmeye, iletişime ve problem çözme becerilerine odaklanmalıdır. Eğitim süreci, yeni sorun ve fırsatlar ortaya çıktığında, bireyleri açık ve eleştirel düşünmeye hazır hale getirmelidir.

4) Öğrenme, toplumun gelişmesinde önemli bir etken olduğu için, eğitim toplumsal gelişmeye yatırım niteliğinde olmalıdır. Bu nedenle toplumlar, sadece maddi sermayeye ve ekonomik alanlara yatırım yapmamalı, aynı zamanda eğitime gereken yatırımı yapmalıdır. Toplumsal bir yatırım özelliği taşıyan eğitim, toplumun gerçeklerinden soyutlanamaz.

5) Eğitim sistemi, öğrencilere küresel bir vatandaşlık anlayışı kazandırmalıdır. Küreselleşen dünyada, bireylerin sadece kendi tarihlerini, kültürlerini ve dillerini öğrenmeleri yeterli olmayacaktır. Global pazar ekonomisinde başarıyla çalışmak, farklı insanların ve kültürlerin özelliklerini bilmeyi gerektirir. Kendi yaşadığı coğrafyanın dışına çıkamayan bireylerin, küreselleşen bir dünyada başarılı olmaları çok zor olacaktır.

6) Eğitim, bireyler ve örgütler arasında ortaklıklar kurma becerisini sağlamalıdır. Eğitim kurumları arasında olduğu kadar, işletme, endüstri ve kamu kuruluşları arasında da, ulusal ve uluslararası düzeyde ortaklıkların kurulması sağlanmalıdır. Bu anlamda, bir eğitim örgütü sadece kendi uzmanlık alanında tek başına kalmaz, toplumun ve dünyanın değişen ihtiyaçlarına cevap vermek zorundadır. Küreselleşme, bireye geleneksel toplumda ve modern sanayi toplumunda sahip olmadığı toplumsal inisiyatif hakkını vermektedir. Günümüz dünyasında, en büyük değer, birey ve bilgidir. Çağdaş bilgi ve beceriyle donanmış bir insan, küreselleşmenin gerçek öznesidir. Küreselleşme, toplumsal bakış açısına göre, bir tehdit unsuru olarak algılanabileceği gibi, toplumsal ve ekonomik gelişme için bir fırsat olarak da görülebilir (Çalık ve Sezgin, 2005: 62).

Sonuç

Küreselleşme sürecinde dünya bir yandan hızla gelişip değişirken diğer yandan bu ilerleme ve gelişmelere paralel olarak yaşanabilecek sorunlara ilişkin gerçekçi bir bakış açısı oluşturmak gerekir. Eğitim ve öğretim giderek artan bir şekilde alınan satılan bir meta haline gelmektedir. Dünya Ticaret Örgütü (WTO) de bu yönde ileriye yönelik kararlar alırken eğitim her gün biraz daha özelleşiyor. Buna bağlı olarak vatandaşlar arasındaki eşitlik de hergün biraz daha bozuluyor ve uçurum büyüyor. Küreselleşme sürecinde eğitim sektörü piyasa mekanizmasının bir parçası haline getirilmiş ve eğitim de birçok hizmet gibi ticari bir meta olarak algılanmaya ve sunulmaya başlanmıştır. Eğitimin özelleştirilmesi ile beraber devlet eğitim alanından çekilirken, yerini özel okul, dersane ve vakıf üniversitelerine bırakmıştır. Ayrıca eğitim müfredatı neoliberal ekonominin ihtiyaç ve ideallerine göre düzenlenmiştir. WTO'nun bu girişimi hem geleneksel eğitim ve öğretim sistemi idealine hem de eğitimin ulusal ve kurumsal kontrolüne karşı önemli tehdit oluşturmaktadır. İnternet ve küreselleşme özellikle küçük ve fakir ülkelerde eğitim ve öğretim kurumları ve akademik kurumlar için ciddi sorunlar yaratmaktadır. Merkez ve periferi şeklindeki yeni oluşum merkezde yer alanların daha güçlenmesine periferidekilerin de daha uçlara itilmesine yol açmaktadır. Böylece eşitsizlik gün geçtikçe daha da büyümektedir. Microsoft, apple ve bezeri şirketlerin bilgiyi ve bilgiye dayanan ürünleri ve enformasyon teknolojilerini kontrol etmeleri ve bu alanda tekel oluşturmaları küreselleşen dünyada küçük ve fakir ülkelerin bağımsız olma ve rekabet etme kapasitelerini çok daha azaltmaktadır.

Türkiye'deki eğitim sisteminin de yapılan bazı reform ve değişikliklere rağmen önemli sorunları bulunmaktadır. Türkiye'deki eğitim sisteminin en önemli sorunlarından biri dünyada yaşanan değişimlere ayak uyduramaması ve aşırı merkezizetçi devlet yapısından ve resmi ideolojinin etkilerinden dolayı bürokratik ve sosyo kültürel baskılar altında kalmasını beraberinde getirmektedir. Bu konuda özellikle özel okullar, kolejler ve üniversiteler devlet okullarına göre ileri bir performans sergilerken bu durum özel okullar

ile devlet okullarından mezun olan öğrenciler arasında adil rekabet koşullarını bozmakta ve büyük uçurumların oluşmasına neden olmaktadır. Türkiye’deki eğitim sisteminde programlar, mevcut haliyle değişim kültürünün beklentileriyle uygunluk göstermemektedir. Özellikle siyasal iktidarların eğitime çok ideolojik yaklaşımları ve kendilerinin sürekliliklerini sağlayacak bir alan olarak görmeleri eğitim sistemi üzerinde çok önemli olumsuzluklar yaratmaktadır. Ayrıca ders kitaplarında zaman zaman çağdaş demokratik evrensel değerlerle örtüşmeyen yaklaşımların varlığı küreselleşen dünyada önemli sorunlardan biri olarak dikkat çekmektedir. Yine ezberciliğe dayalı eğitim ve sınav sistemi eğitim ve öğretimi hayatta kullanılabilecek bilgiler yerine hala özgür düşünemeyen güdümlü kuşakların yetişmesine neden olmaktadır. Diğer yandan küreselleşmenin bir pazara dönüştürdüğü eğitim sistemi eğitici, öğretici ve insani özelliklerinden ziyade öncelikle pazarın ihtiyaçlarına göre kendini konumlandırmaya yönelmektedir. Dolayısıyla küreselleşme ve eğitim politikaları arasındaki ilişkiler ile eğitim politikalarının meşruiyeti ve bağımsızlığı sorgulanır hale gelmiştir.

Kaynakça

- Aktaş, M. (2013). “Küreselleşme Sürecinde Yerel Kalkınma Devlet ve Demokrasi”, (eds.) Buğra Özer ve Güven Şeker, Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açılıarı, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, ss.185-200.
- Aktaş, M. (2012). “Küreselleşme Sürecinde Ulus Devlet ve Demokrasi”, EKEV Akademi Dergisi, Yıl:16, Sayı:53.
- Bayar, F. (2008). “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı:32,ss.25-34.
- <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/firat-bayar.pdf>.
- Berzezinski Z. (2005). Tercih, Küresel Hâkimiyet mi? Küresel Liderlik mi?, Çev., Cem Küçük, İnkılâp Yayınevi 2. Baskı, İstanbul.
- Carroue, L., Collet D., Ruiz C. (2005). “La mondialisation, Genèse, acteurs et enjeux”, Bréal.
- Çalık, T. ve Sezgin F. (2005). “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”, Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi, Mart 2005 Cilt:13 No:1, ss.55-66.
- Diñçer A. (2007). “Neo-liberalizm Eğitim Sistemini Sermaye Lehine Yeniden Yapılandırıyor”, Ebru Oğuz, Ayfer Yakar (Eds.) Küreselleşme ve Eğitim, Dipnot Yayınları, Ankara, ss.321-331.
- Doğan, E. (2002). Eğitimde Küreselleşme, Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı: 6, ss.87-98.
- Erdoğan (2005). “Yaşam Boyu Öğrenme ve Medya”, Fevziye Sayılan ve Ahmet Yıldız

- (Eds.), Yaşam Boyu Öğrenme, Sempozyum Bildirileri ve Tartışmalar, PegemA Yayıncılık, Ankara, ss.164-177. Geray (2002). Halk Eğitimi, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Garner, L. H. (2002). Education for the Twenty-first Century: Leadership for Globalization, Iowa: Second Korea-U.S. Forum.
- Giddens, A. (2004). Modernliğin Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, Çev., Ersin Kuşdil, İstanbul.
- Hardt M, and Negri, A. (2002). İmparatorluk, Çev., Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, 4. Basım, İstanbul.
- Keyman, E. F. ve Ali Yaşar Sarıbay,(2000). Global Yerel Eksende Türkiye, Alfa, İstanbul.
- McLuhan, M. ve Power Bruce R.(2001). Global Köy, Çev. Bahar Öcal Düzgören, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- McLuhan, M. (1964). Understanding Media,, Mentor, New York.
- Kesen İ. (2013). Bilgi Yönetimi ve Eğitim Yönetimine Uygulaması, Anemon, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:1 Sayı:1, Haziran 2013.Oxford English Dictionary (2014), Online, “Globalization”, http://dictionary.oed.com/cgi/entry/50297775?single=1&query_type=word&queryword=Globalization&first=1&max_to_show=10, 15.03.2014
- Robertson, R. (1999). Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür (Çev.) Ü. H. Yolsal, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Sayılan F. (2007). “Küreselleşme ve Eğitimdeki Değişim”, Ebru Oğuz, Ayfer Yakar (Eds.) Küreselleşme ve Eğitim, Dipnot Yayınları, Ankara, ss.59-82.
- Sayılan F. (2001). Küreselleşme ve Yaşam Boyu Eğitim, Cevat Geray’a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara.
- UNICEF, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,http://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html
- Uysal M. Yıldız A. (2007). “McLuhan’ın “Küresel Köyü’nde Eğitim-Yeni Teknolojiler, Küreselleşme ve Eğitim Üzerine Düşünceler”, Ebru Oğuz ve Ayfer Yakar (Eds.) Küreselleşme ve Eğitim, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Yıldız, N. (2008). “Neoliberal Küreselleşme ve Eğitim”, D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi 11, ss.13-32.
- Yılmaz, A. (2003). Çağdaş Siyasal Akımlar, Vadi Yayınları, Ankara.